

זבל מואמינים

גליון שבועי מביית 'בני אמונים'

פרשת פקודי תשפ"ד שנה י | גליון מס' 525

ת.ד 102 בני ברק | פקס: 03-5055919
9139191@gmail.com

פרתחו שערים

דבר מוסד ונשיא 'בני אמונים'

אמינים אין מספר

מבקר עד ערב זוכים אנו להיות מקפים בברכות; ברכות השבחה, ברכות הנהיגו וברכות המצוות, העולים לכדי מאה ברכות ואף יותר. אולם אחרי הכל המלאי מגבל. שכן יותר ממה שהזרנו לברך את הברכות הנצרכות, הזרנו שלא לברך ברכות שאינן צריכות. וכבר אמרו חכמים (ברכות לג א): "כל המברך ברכה שאינה צריכה, עובר משום: 'לא תשא את שם ה' אלקיך לשוא' (שמות כ ז)".

לעניית אמן לעמת זאת אין כל הגבלה; יכול כל אדם לקבץ אוצרות של אין ספר אמינים מדי יום, אם רק יהיה "שמר אמינים", בכך שישתדל לשמע מאזלתו ברכות השחר ושאר ברכות ולענות אחריהן אמן.

חשבת כי ענין זה נרמז בשאלה הראשונה שעתידי האדם להשאל בפני בית דין של מעלה (שבת לא ב): "נשאת ונתת באמונה?" - האם התייחסת לעניית אמן = יסוד האמונה, כמו שהתייחסת למשוא ומתן העסקי שלך?

הזוכה עוד בהיותו בעולם הזה להבין שכל אמן היא בעצם יהלום בעל ערך עצום, ממילא יתייחס לענין כעסק לכל דבר. על הפסוק (קהלת ה ט): "אהב כסף לא ישבע כסף", מפרש רש"י: "אהב מצוות לא ישבע מהם". כשם שאיש עסקים חפץ לצבור לעצמו עוד ועוד קמון, כך אהב מצוות לא ידע שבועה ויצבור לעצמו עוד ועוד מצוות.

באחד מפגשי 'בני אמונים' נשא דברים המשגיח הדגול רבי דב יפה זצ"ל, ובדבריו שתף את הצבור במסר פשוט אך מדהים כל כך:

בעלי המוסר מבארים כי הקב"ה ברא את עולמנו הגשמי באפן שכלל שהדבר חיוני יותר לאדם, כך הוא מצוי יותר; החמצן שהאדם אינו יכול לחיות רגע בלעדיו, מצוי בו ללא הגבלה, כך גם המים, מוצרי המזון הבסיסיים וכן הלאה. ככל שהדבר נחוץ יותר כך הוא זמין יותר.

"מסתבר", אמר המשגיח, "כי כלל זה אמור גם בעולם הרוחני; ככל שהדבר נחוץ יותר, כך הוא זמין יותר. הזמינות של מצות עניית אמן מלמדת אותנו אפוא על נחיצותה הרבה לשלמות נפשו של היהודי".

נקפיד לאסוף לעצמנו מדי יום אמינים לרב, ואלו יעמדו לזכותנו, לסוכך ולשמור עלינו ועל הנלוים אלינו, בעולם הזה ובעולם הבא.

בקריתא "נשאת ונתת באמונה".

שבת שלום,

278 213 מכאולס"ן

פניני אמונים

פניני תפלה בפרשה

לכון בתפלה כאשר צוה ה'

"ימז התכלת והארגמן ותולעת השני עשו בגדי שרד לשרת בקדש ועשו את בגדי הקדש אשר לאהרן כאשר צוה ה' את משה" (לט א)

אמרו חכמים (ירושלמי ברכות ד ג) כי את תפלת שמונה עשרה תקנו אנשי כנסת הגדולה, כנגד שמונה עשר הכתובים בפרשתנו העוסקים בעשיית בגדי הכהונה והעמדת המשכן שכתוב בהם: "כאשר צוה ה' את משה". והנה לכאורה, הלא הצווי על מלאכת המשכן נאמר כבר בפרשת תרומה, ומדוע תקנו את שמונה עשרה הברכות דוקא כנגד הצוויים הכתובים בפרשתנו לגבי הקמת המשכן בפעל? האבודרהם (תקון התפלות ד"ה גרסינו) מבאר שציון שאנשי כנסת הגדולה חיו בתקופת הבית השני, לפיכך תקנו את תפלת שמונה עשרה דוקא כנגד הפרשה השניה של מלאכת המשכן [פרשת משפן שני"], הרומזת לבית השני.

את הקשר בין ברכות התפלה למלאכת המשכן באר המגיד רבי ראובן מרלזשטיין כך:

מלאכת המשכן הפקדה בידי של בצלאל, אשר אף על פי שהיה מלא בחכמה, בינה ודעת (שמות לה לא) והבין את סוד בניית המשכן וכליו מכת שליטתו בחכמה שבסודה נבראו שמים וארץ (ברכות נה א), ככל זאת מעידה עליו התורה שבגשתו לבנות את המשכן, הניח את כל הבנתו והשגותיו ועשה את המלאכה רק מחמת שקב "צוה ה' את משה".

אף אנו, כבצלאל, נדרשים לגשת כך לעבודת התפלה. כפי שבצלאל זנח את כל רצונותיו וידיעותיו ועסק במלאכת הקדש רק לשם שמים, כך אנו, אף שברכות שמונה עשרה טומנות בחפן בקשות רבות הנוגעות לעניינינו האישיים, עלינו לכון בכלן

למטרה אחת ויחידה - שנוכל לעשות רצון ה' ולעבדו בלב שלם ('יחי ראובן').

דרש רבי יחזקאל אברמסקי:

מהעבדה שברכות שמונה עשרה נתקנו כנגד לשונות הצווי שנאמרו במלאכת המשכן, עלינו ללמד כי גם בעת שהאדם אינו חש רצון ותשוקה להלל ולשבח את בוראו, עליו להתפלל מפני שזהו צווי ורצון ה' (חזון יחזקאל על התורה).

הצלחת השליח - סימן טוב למשילח

"ככל אשר צוה ה' את משה כן עשו בני ישראל את כל העבדה; וירא משה את כל המלאכה והנה עשו אתה כאשר צוה ה' כן עשו ויברך אתם משה" (לט מב-מג)

דרש החתם סופר:

לכך נאמר "כן עשו בני ישראל את כל העבדה", ולא נאמר "את כל המלאכה", להורות שבני ישראל הביאו את נדבתם לעבודת המשכן לשם עבודת ה', וכדרך שבאמר (דברים יג ה): "ואתו תעבדו". התורה מוסיפה ומפרשת כי משה הסיק שבני ישראל הביאו נדבתם לשם שמים ומשום כך ברכם, מכך שעלה ביד עושי מלאכת המשכן לעשותה כלה בשלמות - "כאשר צוה ה' כן עשו". שאם לא היו ישראל מביאים נדבותיהם בלב שלם, לא היו זוכים לשלוחיהם - עושי המלאכה - לבצע מלאכתם בשלמות. שפפי שאמרו חכמים (ברכות לד ב) ששליח צבור שטעה בתפלתו, הרי זה סימן רע לשולחיו, מפני ששלוחו של אדם כמותו, כך שליח צבור שהצליח במשימה שהטילו עליו הצבור, סימן טוב הוא לשולחיו (תורת משה).

ברכת המזון פתה את האש

מתוך הכתב. ואכן, בכל השנים שחלפו מאז, גם לאחר פטירתו של הרב, ראו הם במוחש כיצד קבלה זו שומרת עליהם ומונעת מהשרפה להתקרב לבתיהם.

בין המשתתפים באותה דרשה בלתי נשכחת היה משה הקצב. דברי הרב עשו עליו רושם רב, ובתחלה הוא הקפיד בכל תקף לשמרם, אלא שככל שחלף הזמן, פן גברה עליו העצללות, וכך לא אחת מצא עצמו אומר את הברכה בעל פה. באותן פעמים לא פעם נשמטו מפיו מלים וקטעים, ובדאי שכמעט לא זכה לכוון בברכתו כדבעי.

יכול היה הדבר להמשיך, אלמלא באחד הימים עמדה ברכתו של הרב למבחן.

שוב התעוררו תושבי מוש לקול זעקות מחרידות, שהפעם הגיעו מכוון בתי הגויים: "אשו!" למודי נסיון מהרו הללו לנטש בבהלה את הבתים ולרוץ לעבר השדות. גם משה מידענו מהר לברת מביתו, עיניו צפו בחרדה באש המתפשטת במהירות בין בתי הגויים ומאימת להתקרב לביתו, ששכן בקצה האזור היהודי.

בכאב לב הוא נזכר באותו מעמד נורא הוד, עת הבטיח הרב לכל מי שיקבל על עצמו להקפיד על ברכת המזון מתוך הכתב, כי ביתו יהיה מוגן משרפה. "אחרתי את המועד", הרהר לעצמו בעגמה בעודו צועד לכיוון השדות.

ולפתע חלפה מחשבה במוחו: "אולי עדין לא מאחר לתקן?! הן בהיותי נוכח באותו מעמד חפצתי לקבל על עצמי לקיים את דברי הרב, ורק עצלות שגפלה עלי לאחר מכן מנעה בעדי מלקיימם".

מבלי לחשב פעמים, כהרף עין רץ משה לכיוון בית הקברות ששכן בפאתי העירה. הוא מהר לעבר קברו של הצדיק, השתטח על המצבה הדוממת והחל להתחנן בעד נפשו: "מקבל אני על עצמי בכל לבי כי מיום זה ואילך נקפיד בכל תקף, אני ובני ביתי, שלא לברך ברכת המזון בעל פה ובחטף, כי אם מתוך הסדור ובכונה. אגא רבי קדוש, העתר בעדי בשמי מרומים כי האש הנוראה לא תפגע בביתי".

בכל אותן דקות ארכות שבהן השתטח משה על קברו של הצדיק, המשיכה השרפה להשתולל במלא עזה, שורפת את כל הנקרה בדרך, אף למרבה הפלא מדלגת על בתים רבים. כן, אותם בתים שבבעליהם שמרו על הוראת הרבי נצלו.

גורל ביתו של משה עמד באותן דקות על כף המאזניים, אוגם לבסוף הכריעה תפלתו את הכף, ויהי טרם כלה לדבר, והנה שקעה האש בפתע פתאום על מפתן דלתו ונעלמה כלא היתה, ושם שמים התקדש בעיני כל.

"יהי אור" [לר"י שורצמן] עמ' תלד

כארבעים שנה פרב העירה, כשהוא מרביץ בבני עדתו תורה, חסידות ויראת שמים.

נתן לשער עד כמה עמק היה צערו בראותו פעם אחר פעם את בני עדתו נאלצים לבנות מחדש את בתיהם אחר שכלו בשרפה, כאשר עינים מאלץ אותם לשוב ולבנותם מאותם חמרים נפסדים שהימינו את הדלקה הבאה.

רבי יחיאל הרהר רבות בדבר פתרון רוחני שימנע את האסון הבא, ולבסוף, לאחר עיון, דרישה וחקירה, עלה בלבו רעיון. וכך, באחד הימים עברה השמועה בקרב תושבי העירה כי רבם הנערץ מבקש לשאת בפניהם דרשה מיחדת.

כהרף עין נקבצו ובאו המוני יהודי העירה לבית הכנסת. איש לא רצה להחמיץ רגעים נעלים שכאלו. ההיכל כמעט התפזע מההמון שגדש אותו, והמאחרים נאלצו להקשיב במאמץ מבעד לחלונות.

"בני היקרים", פתח הרבי את דבריו, "לבי נשבר לראות באסונות התוכפים עליכם פעם אחר פעם, כאשר מלבד קשיי הפרנסה היומיומיים, נאלצים אתם מפעם לפעם לבנות מחדש את בתיכם, אחר שהפכו למאכלת אש. דעו לכם רבותי כי כל שרפה, אף שהיא נראית כתהליך טבעי שבקשי נתן לעצירה, ובשעה קלה יש בה כדי לכלות את כל עירי, בעמק ענינה יש גזרה והשגחה פרטית על כל בית שופגע ממנה. בפמליא של מעלה דנים על כל פסת עץ של יהודי האם היא תשרף או תנצל, וכל פרוטה שיהודי מפסיד כתוצאה מהשרפה, נשקלת ונמדדת בהתאם למגיע לו.

ברצוני אפוא להציע לכם סגלה שמושכר הימים נודעה כפותחת שערי פרנסה ומביאה רוחה כלכלית לכל מי שנוהג בה, והנני מבטיחכם גאמנה כי גם לכם היא תועיל, לפינסתכם בכלל, ולהגנה משרפות מכלות-רכוש בפרט.

ובכן אפוא, מיום זה ואילך כל אחד מכם שיקבל על עצמו לברך ברכת המזון בכונה ומתוך הכתב, יזכה שהקב"ה יפתח בפניו את שערי הפרנסה, וביתו ישמר מכל צרה וצוקה".

הדרשה הקצרה הותירה רושם עמק בקרב השומעים. רבם המחלט גמרו אמר לקיים את צאת רבם וקבלו על עצמם מכאן ואילך להקפיד לברך את ברכת המזון אך ורק

הדממה השלוה ששרתה על בתיה הדלים והמטים לנפל של העירה מוש, הופרה לקול צוהה מחרידה: "אשו!" קול פצפוף מלוגה בריח חשוד נשמע מכוון אחד הבתים, ובתוך זמן קצר הוצרו השמים בלהבות אש עצומות.

בן רגע התמלאו הרחובות הריקים בהמון אדם. אנשים, נשים וטף התרוצצו ברחובות

בכאב לב הוא נזכר באותו מעמד נורא הוד, עת הבטיח הרב לכל מי שיקבל על עצמו להקפיד על ברכת המזון מתוך הכתב, כי ביתו יהיה מוגן משרפה. "אחרתי את המועד", הרהר לעצמו בעגמה בעודו צועד לכיוון השדות.

מבהלים ומבלבלים.

לא היתה זו השרפה הראשונה שהכתה בעירה העניה. פעם אחר פעם נאלצו תושביה לבנות את ביתם מחדש, מאותם חמרים זולים וזמניים - עץ וקש, עבדה שגרמה למעגל חוזר ונשנה של שרפות קשות שלא פעם גבו קרבות בנפש.

בעירה מוש שמש כרב הצדיק הנודע רבי יחיאל, מי שכנה בסלודין ע"ש עירי - רבי יחיאל מושעיל. רבי יחיאל, מגדולי תלמידי רבי מרדכי מלעכוביטש, שמש במשך

בברכת "ישתבח"

בברכת "ישתבח", כל זמן שלא התחיל "ברוך אתה ה'", עונה אמן על כל ברכה חוץ מאמן על ברכות "ברוך שאמר" ו"ישתבח" ואולם ראוי להזהר שלא לבוא לידי חיוב עניית אמן באמצע אמירת השבחים שבברכת "ישתבח" ², כדי שלא יצטרך להפסיק באמצע אמירתם ³. לאחר שהתחיל "ברוך אתה ה'" אין לענות אמן עד סיום הברכה, ואולם יש שהסתפק בדיון זה ⁴.

"ישתבח" מזכרות חמש עשרה לשונות של שבח - מ"שיר ושבחה" ועד "ברכות והודאות". ואולם בזהר הק' (תרומה קלב א) מובא שיש בחלק זה שלושה עשר שבחים בלבד, לפי שהמלים "ברכות והודאות" שכיחות להמשך הברכה, ואין בכלל השבחות (ראה 'באר היטב' שם א). ה'מגן אברהם' (ריש סי' נג) כתב שיש לומר שבחים אלו בנשימה אחת, ואולם ה'משנה ברורה' (שם) הכריע שאין צריך לאמרו בנשימה אחת, ואולם מכל מקום יש לאמרו ברצף ואין להפסיק באמירתו.

3. ה'בן איש חי' (ויגש טו), כותב שהעומד בחלקה הראשון של ברכת "ישתבח", לפני אמירת השבחים, ורואה שהחזן עומד לומר קדיש, ימתין מלומר את השבחים, ויענה אמן, ואחרי כן יאמר השבחים ללא הפסק. וכן פסק ה'פני החיים' (נג ב). וראה 'בן איש חי' (שם) שכתב שאם ארע שבועמדו בתוך אמירת השבחים שמע אמירת קדיש, יפסיק ויענה, ואחרי כן יחזור ויאמר טוב מ"כ לך נאה", כדי שיאמר השבחים בלא הפסק. ואולם ב'לקוטי מהר"ח' (גסח ברכת ישתבח) כתב שאסור להפסיק לענית אמן באמצע אמירת השבחים.

4. ה'משנה ברורה' (נד ג) הסתפק לגבי החלק שמ"ברוך אתה ה'" ועד סיום הברכה, האם דינו כ"ברכה קצרה" שאסור להפסיק בה אף לאמירת "יהא שמה רבה" וקדשה, או שדינו כ"ברכה ארוכה", והגניח ב'צריך עיון". ואולם ה'קצות השלחן' (שם) כתב שפשוט שדינו של חלק זה כברכה קצרה שאין לענות בו אמן. בספר 'אשי ישראל' (פרק טז הערה יז) כתב בשם הגר"ח קניבסקי שהאוחז בחלק זה של הברכה, לא יפסיק לא לשמע ולא לענות לקדיש שאומר הש"ץ אחר ישתבח, אלא ימשיך באמירת הברכה עד לסיומה.

1. 'משנה ברורה' (נא ב). ה'באור הלכה' (שם) מבאר שברכה זו מתחילה מיד במלה הראשונה - "ישתבח", ולא ב"ברוך אתה ה'" שבהמשך הברכה. לפי שברכת "ישתבח" נחשבת כברכה הפותחת ב"ברוך", מכח היותה "ברכה הסמוכה לחברתה", וכפי שכתבו התוספות (פסחים קד ב ד"ה חוץ) שהיא נחשבת סמוכה לברכת "ברוך שאמר", והיא הפותרתה מלפתח ב"ברוך" (כפי שפסק השו"ע נד א). לפיכך מיד משמתיילים "ישתבח" אין לענות אמן אחר ברכות "ברוך שאמר" ו"ישתבח" שאינן מזכרות בתלמוד, ואולם אחר שאר ברכות מתר לענות אמן אף באמצע הברכה (ראה 'אשי ישראל' פרק טז הערה טו).

אמנם בקצות השלחן' (סי' יח הלכה ב, ושם ב'בדי השלחן' הערה ה) כתב שכל זמן שלא אמר "ברוך אתה ה'" שבברכת "ישתבח", אין דינו כמי שעומד באמצע ברכה, ומתר לו לענות אמן גם על ברכות שאינן מופיעות בתלמוד, כדין העומד בפסוקי דזמרה. ומבאר מדבריו שעל אף שברכת "ישתבח" נחשבת כסמוכה לחברתה, מכל מקום כל זמן שלא התחיל לומר "ברוך אתה ה'", אין נחשב כאילו הוא עומד באמצע ברכה לגבי עניית אמן אחר הברכות (וראה בשו"ת 'שערי ישר' סי' יח אות ב).

יש לציין שבספר הפנהגות' (דף ד ע"א) לרבי אשר מלוניל חולק על דברי התוספות וסובר שברכת "ישתבח" אין דינה כברכה הסמוכה לחברתה, ואכן ברכת ישתבח אינה דומה לשאר ברכות, כדן שאינה פותחת ב"ברוך". ולדבריו, לחלקה הראשון של ישתבח עד אמירת "ברוך אתה ה'", לכאורה לא יהיה דין ברכה, וכדברי ה'קצות השלחן'.

2. כתבו הפוסקים (ראה 'משנה ברורה' נג א) שבחלק הראשון של ברכת

הודו

מתנת הארץ התנתה בעונה

"לאמר לך אתן את ארץ כנען חבל נחלתכם; בהיותם מתי מספר כמעט וגרים בה" דרש ה'חתם סופר':

הקב"ה בחר בישראל לתת להם את "ארץ כנען", אף שהם מתי מספר" ביחס לשאר האמות, ככתוב (דברים יז): "לא מרבכם מכל העמים חשק ה' בכם ויבחר בכם כי אתם המעט מכל העמים". ואולם מתנה זו התנתה בכך שיהיו "כמעט וגרים בה", כלומר שלא יחזיקו עצמם כאדוני הארץ, אלא ימעטו עצמם ויחזשו כגרים, ככתוב (ויקרא כה כג): "והארץ לא תמכר לצמתת כי לי הארץ כי גרים ותושבים אתם עמדת" (דרשות 'חתם סופר' דף לג א).

ארץ ישראל נקנית ביסורים

"לאמר לך אתן את ארץ כנען חבל נחלתכם"

באר רבי רפאל עמנואל חי ריקני:

אמרו חכמים (ברכות א) שארץ ישראל נקנית ביסורים, ולכך נקראת היא בכתוב זה "חבל נחלתכם", שכן "חבל" הוא כנוי ליסורים, כמו "חבלי לדה" (תזה ציון תהלים קה יא).

השם שנתן בעת הברית

"אשר ברת את אברהם ושבועתו ליצחק"

פסוק זה שמקורו בדברי הימים (א טו טז) מובא בספר תהלים (קה ט) בשנוי לשון: תחת ושבועתו ליצחק, נאמר: ושבועתו ליצחק".

את משמעות השם "ישחק", מבאר ה'אמרי אמת': עוד לפני הולדתו של יצחק, הורה הקב"ה לאברהם (בראשית יז יט): "אבל שרה אשתך ילדת לך בן וקראת את שמו יצחק", וזאת על שם צחוק השמחה שצחק אברהם כשהתבשר על הבן העומד להולד לו (רש"י שם). מיד עם הולדת בנו מהר אברהם לקים את צויו ה' וקרא לבנו יצחק. ואולם בשעה שהכניסו לברית, פיון שבקש לקרא לו שם כמנהג ישראל, קראו בשם נוסף המבטא את אותו צחוק: "ישחק".

זוהי הסבה שבסדר הפסוקים הנאמרים במעמד ברית המלה אחר הברכות, אנו משתמשים דוקא בפסוק בתהלים - "ושבועתו ליצחק", לפי שכאמור זהו השם שנתן ליצחק בעת שוננס לבריתו של אברהם אבינו (אמרי אמת' לקוטים עמ' צד).

ציונו של בעל ה'שבט מוסר' בעיר איזמיר שבתורכיה

ה'שבט מוסר' ח' באדר ב' תפ"ט

רבי אליהו הכהן האתמרי, נולד בשנת תי"ט בעיר איזמיר שבתורכיה, לאביו רבי אברהם שלמה הכהן, עליו מעיד בנו בהקדמתו לספרו 'מדרש תלפיות' כי היה "יחיד בדורו, סיני ועוקר הרים, עיר וקדיש".

מנעוריו עסק רבי אליהו בתורת הנגלה ובתורת הנסתר, התנהג בקדושה ובפרישות כפי שחנך על ידי אביו, ובעטרות רבות התעטר. כל חייו עלה והתעלה בתורתו ובקדושתו, ושמו נודע ברבים בדרשותיו ובחבריו הנפלאים. רבי חיים אבולעפיא אשר כהן ברבנות איזמיר כשלושים שנה לאחר פטירת רבי אליהו, כותב עליו בהספמתו לספרו 'מדרש אליהו': "הרב דומה למלאך הלא זה אדוני אליהו... כל ימיו של אותו צדיק יושב ודורש, תחת אשר קנא לאלקיו כאיש מלחמות יעיר קנאה ריע, ורבים השיב בתכחות על עוון".

רבי אליהו חבר יותר משלושים ספרים, הנודע שבהם הוא 'שבט מוסר' שהדפס בעשרות מהדורות. עוד חבר: 'מעיל צדקה' על עניני מצות צדקה; 'מדרש תלפיות' - ילקוט מאמרים לפי סדר א-ב; 'מדרש האתמרי' - דרשות; 'אגדת אליהו' - באור על אגדות הירושלמי; 'סמוכים לעד' - דרושים על סמיכות הפרשיות שבתורה, ועוד.

רבי אליהו האריך ימים וזכה לזקנה מפלגת. נפטר בעיר הולדתו איזמיר ביום ח' באדר ב' בשנת תפ"ט, ובה הובא למנוחת עולמים.

אמן שלא בכונה גם היא רצויה

במדרש (דבר זא) מובא: "אמר רבי יודן כל מי שעונה אמן בעולם הזה, זוכה לענות אמן לעתיד לבוא". רבי אליהו הכהן האתמרי מבאר כי בלשונו של רבי יודן: "כל העונה אמן", התחדש כי כל מי שענה אמן בעולם הזה, ולו פעם אחת בחייו, אפלו שנג ולא ענה אותה כהלכתה, זוכה בשכר זה לענות אמן בעולם הבא. על אחת כמה וכמה המקפיד לענות אמן כהלכתה בכל הזדמנות, בודאי אין קץ למתן שכרו (חוט של חסד' כי תבוא).

מי שיעודו הוא עניית אמן

באפן נוסף פרש רבי אליהו את דברי המדרש: האר"י הקדוש גלה (עץ הדעת טוב' כי תצא) שכאשר אדם חש קשר וחביבות מיוחדת למצוה מסוימת, עליו להסיק מכך כי ההקפדה על מצוה זו היא יעודו בעולם, ולפיכך שומה עליו לתת דעתו תמיד ולהזהר בירת שאת בקיומה. לכך רומז המדרש שלפנינו: "כל מי שעונה אמן", כלומר מי שדבק במצות עניית אמן, הרי זה אות כי זהו יעודו "בעולם הזה". כיון שפך, בבוא עתו יזכה "לענות אמן לעתיד לבוא" ולא יצטרף להתגלגל שוב לעולם, שהרי בצע את שליחותו באמנה פנדרש (שם).

מדרכי למיד את אסתר לענות אמן

פסק הרמ"א (או"ח קכד ז): "וילמד בניו הקטנים שיענו אמן, כי מיד שהתינוק עונה אמן, יש לו חלק לעולם הבא". דבריו מוסדים על דברי הגמרא בסנהדרין (ק"ב): "קטן מאימתי בא לעולם הבא... תנא משום רבי מאיר: משעה שיאמר אמן". על פי זאת דרש רבי אליהו את הפסוק שנאמר במדרכי (אסתר ב ז): "ויהי אמן את הדסה היא אסתר בת דוד כי אין לה אב ואם"; כיון שלאסתר לא היו אב ואם שילמדוה לענות אמן, לפיכך: "ויהי אמן" - מדרכי דאג לחנכה מקטנותה לענות אמן (מנחת אליהו פרק לב).

הזלזול באמן - חטא כפול

חז"ל אמרו כי בעוון אי עניית אמן חרבה הארץ וגלו ישראל מארצם,

שכך דרשו (ספרי האזינו פסקא טכ) את הפסוק האמור בשירת האזינו (דברים לב יט-כ): "ויאמר אסתירה פני מהם אראה מה אחריתם כי דור תהפכת המה בנים לא אמן בס"; "אל תהי קורא לא אמן בס' אלא: לא אמן בס' - שלא היו רוצים לענות אמן אחר הנביאים, בשעה שהיו מברכים אותם".

לפי שחרבן הבית נגרם בעוון אי עניית אמן, כדי לזכות לגאולה השלמה בבגן בית המקדש השלישי יש להקפיד על עניית אמן פראוי. בענין זה הביא רבי אליהו הכהן בספרו 'מנחת אליהו' (דרוש לב) באור נפלא ששמע מרבי מנחם הכהן אשכנזי, חתן רבי אהרן שמואל קייידנובר בעל 'ברפת הזבח', בשם הרבי ר' העשיל מקראקא:

המדרש אומר (איכ"ר א נז) שחרבן המקדש ארע לפי שחטאו ישראל בכפלים, כפתוב (איכה א ח): "חטא חטאה ירושלים", ובעבור כך אף לקו בכפלים כפתוב (ישעיה מ ב): "כי לקחה מיד ה' כפלים בכל חטאתיה", ואף נחמתם תהיה בכפלים, כפתוב (שם מ א): "נחמו נחמו עמי יאמר אלקיכם". החטא הנפול שבו חטאו ישראל הוא עוון אי עניית אמן. שכן בזהר הק' (תרומה קעח א) מבאר שהגימטריה של אמן שוה לגימטריה של שני שמות הקדש [הוי"ה ואדנות] כאחד, ואם פן נמצא שבכל עניית אמן מקימים מצוה כפולה, ולפיכך באותה מדה כל זלזול בה נחשב כחטא כפול.

אף ענשם של ישראל - "לקו בכפלים" - נוגע במיוחד לזלזולם באמן, וכפי שמבאר בזהר הק' (וילך רפז א) שהמזלזל באמן נענש בכפלים. ולפיכך לא יזכו לנחמה בבגן הבית אלא "בכפלים", כלומר כשישובו להקפיד על המצוה הכפולה, היא מצות עניית אמן. וכבר אמרו חכמים (ראה מדרש תהלים לא) שבזכות אמן באה הגאולה לישראל.

עניית אמן מקדשת את האדם

כאשר אדם עונה אמן, קונה הוא בכך קדושה לנפשו, ובכך יכולה נשמתו לחזור לגופו בעת תחית המתים. משום כך אמר רבי מאיר (סנהדרין ק"ב): "קטן מאימתי בא לעולם הבא... משעה שיאמר אמן" (סמוכים לעד' נשא; אגדת אליהו' שביעית פ"ד).

